

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 242 «Туризм»
за темою:
«Перспективи розвитку екологічного туризму в передмісті м. Одеси
(на прикладі ТОВ «Трофімова»)»

Виконавець:

студентка центру вечірньої форми навчання

Джум Катерина Марківна

Науковий керівник:

д.е.н., доцент

Лебедєв Ігор Васильович

Одеса – 2017

ВСТУП

Статус екологічного туризму в Україні ще остаточно не визначений. Це складає проблему для розвитку такої діяльності, оскільки державні та господарські діячі часто розуміють визначення екологічного та споріднених видів туризму (сільського туризму та агротуризму) по-різному і мають на увазі різні поняття.

Також відсутність чіткого правового поля стримує створення економічної стратегії розвитку цього виду туризму, програм підтримки та допомоги.

Вивчення літератури, пов'язаної з екологічним туризмом, розкриває численні визначення терміна «екологічний туризм». В даному дослідженні терміни «агротуризм», «агро і екотуризм», «туризм по фермерським угіддям», «сільський туризм» використовуються як взаємозамінні визначення терміна «екологічний туризм», на нашу думку ця категорія є більш ємною та ширшою і має ознаки всіх перелічених класифікаційних груп. Крім того, екологічний туризм як широке поняття, включає всі види туризму, орієнтовані на збереження природного середовища, в частості заповідних ландшафтів, сільськогосподарських угідь, водних об'єктів тощо.

Найчастіше екологічний туризм (сільський зелений туризм) у сільському господарстві як додаткова діяльність на селі являє собою форму діяльності сільськогосподарської ферми або двору і тісно пов'язаний із сільським господарством. Як приклад, можемо відзначити, що найбільш успішні агрооселі у розвинутих західних країнах паралельно безпосередньо займаються сільськогосподарською діяльністю, або ця діяльність і є головною для агрооселі. Саме сільське господарство в агрооселі є однією з атракцій для туристів. При цьому вони можуть взяти участь у ній.

Для України, де велика частина населення, що проживає у містах, має родичів у селі або періодично навідується у сільську місцевість, така атракція, певна річ, не є найголовнішою, але для все зростаючої частки жителів великих міст це є все ж актуальним і такою можливістю не слід нехтувати.

Найбільш цікавими для туристів є не дуже важкі чи «брудні» види діяльності ферми або селянського двору, наприклад, догляд за молоддю тварин або збір сільськогосподарських культур.

Також туристів можуть зацікавити різноманітні тварини на фермі, що поширені тільки у певному регіоні або зустрічаються нечасто (наприклад, страуси).

Дуже цікавою для деяких туристів є риболовля, пасіка та процес виготовлення меду тощо.

Сільське господарство, таким чином, утворює ніби межі діяльності агрооселі, особливо, коли ця агрооселя приймає туристів лише сезонно, а решту часу займається іншою діяльністю.

Також сільськогосподарська діяльність часто прямо пов'язана із туризмом в агрооселі через продаж вироблених продуктів туристам або приготування страв з таких продуктів. Власники агрооселі можуть обрати для себе багато шляхів комбінування сільськогосподарської діяльності із прийомом туристів. Крайніми випадками є лише випадковий прийом туристів за основної сільськогосподарської діяльності або постійний прийом туристів за мінімальної сільськогосподарської зайнятості. Головним тут є правильно збалансувати обидва ці види діяльності і визначити для себе пріоритети та межі прибутку і затрат під час кожного виду діяльності.

Часто зустрічається деякий поділ праці в агрооселі, тобто частина родини займається власне сільським господарством, а частина – прийомом туристів (здебільшого, жінки). Це, відповідно, збільшує прибутки родини і надає можливість розвивати різні види послуг для туристів.

Саме тому обрана тема випускної роботи є важливою та актуальною.

Об'єктом дослідження є процес здійснення підприємницької діяльності в сфері екологічного туризму у ТОВ «Трофімова».

Предмет дослідження: теоретичні і методичні аспекти, механізм, форми і методи підприємницької діяльності в сфері екологічного туризму.

Мета дослідження: визначити фактори, що здійснюють позитивний вплив на розвиток екологічного туризму.

Завдання дослідження:

1. Дослідити і узагальнити сучасні теоретико-методологічні підходи до екологічного туризму.
2. Розглянути стан екологічного туризму в Україні та Одеській області.
3. Здійснити аналіз економічної діяльності ТОВ «Трофімова» в сфері екологічного туризму.
4. Обґрунтувати комплекс заходів, спрямованих на удосконалення підприємницької діяльності ТОВ «Трофімова» в сфері екологічного туризму.

Методи дослідження: загальні наукові та спеціальні методи, в тому числі метод економічного аналізу.

Інформаційною базою дослідження є діюче законодавство України, наукові публікації, звітність ТОВ «Трофімова», електронні ресурси.

Випускна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі було досліджено й узагальнено сучасні теоретико-методологічні підходи до екологічного туризму.

Екологічний туризм на селі являє собою особливу форму туризму, відмінну від масового туризму або відпочинку, але водночас він увібрав у себе деякі риси загального туризму. Найбільше це проявляється у так званих сільських готелях, тобто сільських будинках, які приймають водночас досить велику кількість туристів і мають досить високий рівень сервісу. Ці готелі за суттю не є агрооселями, але часто вони трактують свою діяльність як сільський зелений туризм або агротуризм (оскільки знаходяться у суто сільській місцевості, хоча і найчастіше з розвинутою інфраструктурою).

У визначенні екотуризму досі немає єдиного підходу. Екотуризм на селі в інтерпретації українських науковців і практиків розуміється найчастіше як відпочинок в агрооселях (будинках) у сільській місцевості. На сьогодні в практиці господарювання та відповідно теоретичним засадам функціонування туристичної сфери оперують поняттями «сільський», «агро-», «фермерський», «екотуризм», проте не вказують чітких видових меж та критеріїв детермінації.

Ми вважаємо, що екотуризм, агротуризм, сільський туризм – це туризм в сільській місцевості: у селах, на хуторах, в зручних селянських будинках, в агрооселях, коли туристи якийсь час ведуть сільський спосіб життя, знайомляться з місцевою культурою і місцевими звичаями, беруть участь в традиційній сільській праці.

У даній роботі було розглянуто стан екологічного туризму в Україні та Одеській області.

Український ринок в'їзного сільського зеленого туризму поки не розвинений і попит клієнтів вивчено недостатньо, проте в цьому напрямку вже робляться перші кроки:

- створена Всеукраїнська громадська організація - Федерація сільського туризму України;
- засновані регіональні Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму;
- проводяться щорічні виставки, фестивалі та конгреси сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

За своїм туристичним і рекреаційним потенціалом місто Одеса та Одеська область в цілому посідають одне з провідних місць в Україні.

Одеська область має відповідний природно-ресурсний, економічний, історичний і культурний потенціали для розвитку екологічного та сільського зеленого туризму, але поки що сільський туризм в Одеській області широкого розвитку не отримав. Також у роботі обґрунтовується перспективність Овідіопольського району для розвитку екологічного сільського туризму.

В цій дипломній роботі було здійснено аналіз економічної діяльності ТОВ «Трофімова» в сфері екологічного туризму.

Економічні умови господарювання характеризуються великою кількістю родючих земель, потужною матеріально-технічною базою та трудовими ресурсами, розвинутою мережею автомобільних доріг з твердим покриттям, малою відстанню до центрів збуту сільськогосподарської продукції.

Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства за 2013-2015 роки свідчить про суттєві здобутки, отримані у 2015 році: зріст чистого доходу від реалізації продукції, збільшення виробництва і реалізації продукції, разом з якими зросла собівартість реалізованої продукції, збільшення валового і чистого прибутків.

Нами було обґрунтовано комплекс заходів, спрямованих на удосконалення підприємницької діяльності ТОВ «Трофімова» в сфері екологічного туризму.

Пропонується скласти туристичний кластер екотуризму «У діда Трофіма» на базі ТОВ «Трофімова» на честь історичного діяча, що багато зробив для розвитку сільськогосподарського виробництва біля Одеси.

Складовими туристського кластеру «У діда Трофіма» можуть бути:

- ТОВ «Трофімова» як базове підприємство для організації сільського екотуризму;

- управління Одеської обласної державної адміністрації;

- районна державна адміністрація Овідіопольського району;

- кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Одеського національного економічного університету

- кафедра економіки природокористування та кафедра менеджменту природоохоронної діяльності; Одеського державного екологічного університету;

- кафедра захисту, генетики і селекції рослин та кафедра технології виробництва і переробки продукції тваринництва Одеського державного аграрного університету

- кафедра гідробіології та загальної екології, також кафедра зоології Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова;

- турбаза «Ювілейна», яка розташована на чорноморському узбережжі села Молодіжне, у 100 метрів від берега моря і у 15 хвилинах ходьби розташований місто Іллічівськ;

- етнопарк «Нью-Васюки» (страусова ферма).

В роботі наведені розрахунки, які у спрощеній формі підтверджують прибутковість цього проекту.

.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Стратегія розвитку туризму і курортів. Затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.08.2008 р. № 1088–р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua.
3. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22 червня 2009 р. № 330 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
4. Манильська декларація щодо соціального впливу туризму від 22.05.97 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [/www.unwto.org](http://www.unwto.org)
5. Бабкин А.В. Специальные виды туризма [Электронный ресурс] / А.В. Бабкин. Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252 с. – Режим доступа: http://tourlib.net/books_tourism/babkin.htm.
6. Базанова О. Сільський зелений туризм на Харківщині як елемент розвитку малого бізнесу на селі // Аспекти самоврядування. – 2005. – № 1(27). – С. 34-37.
7. Бережна І. В. Деякі аспекти теоретичних підходів до оцінки рекреаційного потенціалу Криму / І.В. Бережна // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – № 50. – Т. 2. – С. 17–21.
8. Бізнес-план інвестиційного проекту «Будівництво, введення в експлуатацію та організація надання послуг літнім розважальним комплексом «Кокошинці»» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://husyatyn.te.ua/content/uploads/HusyatynBP_innov.pdf.
9. Васильєв В.П. Сільський зелений туризм в Україні / В.П. Васильєв. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// www.ecologylife.ru](http://www.ecologylife.ru).
10. Ведмідь Н.І. Класифікація санаторно-курортних і оздоровчих підприємств [Електронний ресурс] / Н.І. Ведмідь Н.І. // Культура народів

Причерноморья. – 2012. – №238. – С.9-13. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/vedmid2.htm.

11. В Украине будут использовать кластеры для зеленого туризма [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gloss.ua/citynews/112745-V-Ukraine-budut-ispolzovat-klastery-dlya-zelenogo-turizma>. – Назва з екрану.

12. Герасименко В. Г. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / В. Г. Герасименко, Г. К. Бедрадіна, С. С. Галасюк та інші / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с.

13. Герасименко В. Г. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / В. Г. Герасименко, С. С. Галасюк, С. Г. Нездойминов [та інші]. – Одеса: Астропринт, 2013. – 304 с.

14. Гнатюк Н. Вперше в Україні! Грицівський кластер сільського туризму «Оберіг» // Аспекти самоврядування. – 2005. - № 1(27). – С. 20 – 21.

15. Голікова О. Чи може Харківщина бути туристичною? // Аспекти самоврядування. – 2005. - № 1(27). – С. 31- 33.

16. Гусанов А.А Управление экологическим туризмом в регионах россии по специальности / А.А. Гусанов: Автореферат дис. ... канд. экон. наук; 08.00.05. – Москва, 2010. – 25 с.

17. Гусева О.В. Управління розвитком малих готелів в Одеському регіоні / О.В. Гусева // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2011. № 10 (135). – С. 210 – 220.

18. Дармостук Д.Г. Державне регулювання зеленого туризму в Україні / Д.Г. Дармостук // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 2. – С. 166-170.

19. Дармостук Д.Г. Роль зеленого туризму у розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / Д.Г. Дармостук // Державне будівництво. –/2016. – № 2. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2016-2/doc/2/05.pdf>.

20. Діяльність колективних засобів розміщування Одеської області у 2014 р.: стат. бюлетень – Одеса : Головне управління статистики в Одеській області, 2015. – 90 с.

21. Дмитриев, М.Н. Экономика и предпринимательство в социально-культурном сервисе и туризме / М.Н. Дмитриев, М.Н. Забаева. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 399 с.

22. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу / О.Ю. Дмитрук. – К.: Альтерпрес, 2004. – 192 с.

23. Долішній М. Послуги міжнародного туризму і Україна. Місце рекреаційно - туристичного комплексу в розвитку сфери послуг і формування ринку праці України / М. Долішній, О. Гулич // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. – № 5 – 2. – С. 171- 178.

24. Жалис Л.В. Сравнительный анализ понятий сельского туризма и его специализации в Литве // Вісник ДІТБ. – 2005. – № 9. – С. 202-205.

25. Іванова В.Г. «Сільський туризм» як категорія науки адміністративного права та законодавства України [Електронний ресурс] / В.Г. Іванова. – Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/admin-pravo/493-stetsenko/21407-l-r-----html>.

26. Кафарський В. Сільський туризм врятує село від вимирання // Голос України. – 2005. -№ 86. – С.7.

27. Колбовский Е. Ю. Экологический туризм и экология туризма – М: Академия, 2011. – 256 с.

28. Колотуха О.В. Соціальний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / О.В. Колотуха // Проблемы материальной культуры. Географические науки 125-127. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/35500/39-Kolotyha.pdf?sequence=1>

29. Косолапов А.Б. Теория и практика экологического туризма: учебное пособие / А.Б. Косолапов. – М.: КНОРУС, 2005. – 240 с.

30. Кошулько О.П. Сільський зелений туризм як альтернатива безробіттю та трудовій міграції в сільській місцевості [Електронний ресурс] / О.П. Кошулько. – Режим доступу: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/2628/1/46.pdf>

31. Кравчук А.О. Управління розвитком діяльності суб'єктів сільського зеленого туризму [Електронний ресурс] / А.О. Кравчук: Автореферат дис. ... канд. екон. наук; 08.00.04. – Чернігів, 2015. – 19 с. – Режим доступу: http://www.stu.cn.ua/media/files/pdf/dis/areff_kravchuk.pdf.

32. Кудла Н. Основи сільського туризму: Науково-теоретичний аспект / Н. Кудла. – Дрогобич, 2006. – 62 с.

33. Кузик С.П. Соціально-економічне значення сільського зеленого туризму в контексті сучасних пріоритетів розвитку сільських територій України [Електронний ресурс] / С.П. Кузик С.П., И.Й. Рутинський // Науковий вісник НУБіП України. – 2011. – №163. – Режим доступу: <http://infotour.in.ua/kuzyk.htm>.

34. Кузнєцова Н.М. Регіональний вимір розвитку туристичного та готельного бізнесу: [монографія] / Н.М. Кузнєцова, С.Г. Нездоймінов. – Одеса: Астропринт, 2010. – 256 с.

35. Кусков А. С. Курортология и оздоровительный туризм / А.С. Кусков, О. В. Лысикова. – Ростов н / Д: Феникс, 2004. – 320 с.

36. Лебедев І.В. Рекреація та оздоровлення як фактори забезпечення гідної праці [Електронний ресурс] / І.В. Лебедев // Імперативи та інноваційні механізми забезпечення гідної праці в умовах становлення нової економіки : зб. тез доповідей учасників міжнар. наук.-практ. конф. : Київ, 25-26 квітня 2017 р. – С. 254-259. – Режим доступу: <http://www.irbis.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/21337/1/254-257.pdf>.

37. Левицький А.О. Механізм публічного управління розвитком регіональної туристичної дестинації : Дис. ... канд. наук з державного управління; спеціальність 25.00.02. – [Електронний ресурс] / А.О. Левицький. – Одеса, 2016. – 212 с. – Режим доступу: http://www.oridu.odessa.ua/8/4/doc/dis_LEV.pdf.

38. Липчук В.В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку: моно- графія / В.В. Липчук, Н.В. Липчук. – Львів: СПОЛОМ, 2008. – 160 с.

39. Литвин І.В. Проблеми та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в регіоні / І.В. Литвин, М.О. Нек // Регіональна економіка. – 2013. №2.- С. 81-88.

40. Маєвський Я. Агротуризм: Порадник для сільського господаря / Я. Маєвський. – Львів, 2005. – 80 с.

41. Марина О.-М. В. Сільський туризм як складова стратегії економічної та соціальної політики регіону [Електронний ресурс] / О.-М. В. Марина. – Режим доступу: http://www.visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs/45/3/45_3_119-122_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf.

42. Маслиган О.О. Практика кластеризації сфери туризму та рекреації в Україні / О.О. Маслиган// Сталий розвиток економіки. – 2013. №4.- С. 181-190.

43. Михайліченко Г. Класифікація засобів розміщення туристів у сільській місцевості // Вісник КНТЕУ. – 2003. – № 6. – С. 97-103.

44. Михайлюк О.Л. Перспективи розвитку сільського (зеленого) туризму в Одеській області [Електронний ресурс] / О.Л. Михайлюк // Науковий вісник; ОНЕУ. – 2013. – №2 (181). С. 132-140. – Режим доступу:<http://dspace.oneu.edu.ua/>

45. Михайлюк О.Л. Екологічний ризик розвитку сільського (зеленого) туризму в Одеській області [Електронний ресурс] / О.Л. Михайлюк // Економічні інновації: Зб. наук. пр. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2014. – Вип. 58. – С. 208-217. . – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/81052/22-Mikhailyuk.pdf?sequence=1>.

46. Молстад А. Экотуризм: проклятие или благо / А. Молстал // Мировое наследие. – 2003. – № 2. – С. 30-35.30. Мунін Г. Сільський туризм – альтернативний вид туризму / Г. Мунін, Г. Зі- нов'єв // Сільський туризм зелений, 111, 2003. – С. 44-45.

47. Мунін Г. Сільський туризм – альтернативний вид туризму / Г. Мунін, Г. Зінов'єв // Сільський туризм зелений. – 2003. – №111. – С. 44-45.

48. Нещадим Л.Н. Туристическая привлекательность и предпосылки развития агротуризма в Украине / Л.Н. Нещадим, С.В. Тимчук // Молодий вчений. – 2015. – № 4 (19). – Частина 2. – С. 12-15.

49. Нездоймінов С. Г. Аграрний туризм як вид підприємництва: монографія / С.Г. Нездоймінов, В.Г. Герасименко. – Одеса: Пальміра, 2011. – 178 с.

50. Нездойминов С. Г. «Зеленый» императив управления развитием туризма и рекреации в украинском Придунавье [Электронный ресурс] / С. Г. Нездойминов // Государственный Советник. – 2014. – №1. – С. 121-125. – Режим доступа: <http://gossovetnik.wordpress.com/012014-2/>.

51. Нездоймінов С. Г. Організація підприємницької діяльності в агротуризмі: навч. посібник / С. Г. Нездоймінов, В. Г. Герасименко. – Одеса: Пальміра, 2011. – 176 с.

52. Нездойминов С.Г. Перспективы развития экологического туризма в природных парках Украины [Электронный ресурс] / С.Г. Нездойминов, И.Ю. Шановская. – Режим доступа: <http://dspace.oneu.edu.ua/j>.

53. Нездойминов С. Регіональний досвід маркетингу сільського зеленого туризму [Електронний ресурс] / С. Нездоймінов. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/>

54. Нездоймінов С. Г. Туризм як ключовий сектор стратегії «зеленої» економіки / С. Г. Нездоймінов, С. К. Харичков // Экономика Крыма. – 2012. – №1 (38). – С. 52-56.

55. Нездойминов С.Г. Туризм в условиях перехода к «зелёной» экономике / С.Г. Нездойминов // Экотуризма. – 2013 – № 6. – С. 9-14.

56. Одзімек В. Чи можливо заробити на туризмі? Досвід Польського територіального самоврядування / В. Одзімек // Аспекти самоврядування. – 2005. - № 1(27). – С. 22- 25.

57. Омельченко О. Вас вітає готель «Мазанка»: Як реалізувати потенціал сільського туризму [Електронний ресурс] / О.Омельченко. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/138588/> REFERENCES.

58. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області <http://od.ukrstat.gov.ua/>.

59. Офіційний сайт екологічного туризму Одеської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.greenodessa.com/ua/regions/ovidopol>.

60. Офіційний сайт Овідіопольської районної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ovidopol-rda.odessa.gov.ua/ekonomka-rajonu/ekonomka-rajonu-za-osnovnimi-napryamkami/ohorona-navkolishnogo-seredoviwa/>

61. Офіційний сайт етнопарку «Нью-Васюки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://new-vasyuki.com.ua/>.

62. Пашенцев В.В. Основы концепции развития экотуризма в российской провинции // Туризм: право и экономика. – 2004. – № 3. – С. 14-20.

63. Переселенка из Донецка развивает экотуризм на севере Донетчины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dnews.dn.ua/news/612069>.

64. Рутинський М.Й. Сільський туризм : [навч. посіб.] / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінко. – К.: Знання, 2006. – 271 с.

65. Сасін М.П. Вдосконалення класифікації видів і форм туризму [Електронний ресурс] / М.П. Сасін, С.А. Гринько. – Режим доступу : <http://infotour.in.ua/sasin.htm>.

66. Світовий досвід організації сільського туризму: [метод. посіб.]. – Вип. 1. – Одеса: Центр розвитку та правової підтримки села, 2009. – 54 с.

67. Смирнова В.В. Туристські ресурси України: навч. посібник / В.В. Смирнова. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. – 190 с.

68. Сорокіна Г.О. Екологічний туризм: навч. посібник / Г.О. Сорокіна. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2013. – 206 с.

69. Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року. – Одеса: ТЕС, 2013. – 80 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://omr.gov.ua/images/File/DODATKI2013/Strategiya_Odessa_Ukr.pdf.

70. Транченко Л.В. Социальное значение зеленого туризма в контексте развития сельских территорий Украины [Электронный ресурс] / Л.В. Транченко,

С.В. Тымчук, Л.Н. Нещадим // Современные технологии управления. ISSN 2226-9339. – №1 (49). – Режим доступа: <http://sovman.ru/article/4908/>.

71. Трегубов О.С. Особливості туристичної індустрії та її роль в економіці / О.С. Трегубов // Економіка і організація управління. – 2016. – №1 (21). – С. 190-200.

72. Федорченко В. К. История туризма в Украине Учеб. пособ. [Електронний ресурс] / В.К. Федорченко, Т.А. Дьорова; Передм. В.А. Смолий. – К.: Вища шк., 2002. – 195 с. – Режим доступу : <http://tourism-book.com/pbooks/book-34/ru/chapter-1667/>.

73. Федотова Ю.В Досвід та перспективи функціонування кластерних структур в економіці України [Електронний ресурс] / Ю.В. Федотова. – Режим доступа: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=3961>

74. Храбовченко В.В. Экологический туризм / В.В. Храбовченко – М.: Финансы и статистика, 2003. – 208с.

75. Царик П.Л. Сільський зелений туризм / П.Л. Царик // Навчальний посібник. – Тернопіль, 2008. – 100 с.

76. Царук Л.О. Перспективи розвитку рекреаційно-туристичної діяльності на території міста Іллічівськ і його околицях [Електронний ресурс] / Л.О. Царук // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Географія. – Чернівці: ЧНУ, 2010. – С. 163-165. – Режим доступу : http://collectedpapers.com.ua/wp-content/uploads/2013/12/519_520_042_Caruk.pdf

77. Череп О. Г. Дослідження поточного стану агротуризму у чотирьох регіонах України (у тому числі у Запорізькій області), згідно грантового Проекту ЄС «Система сертифікації якості в агротуристичному комплексі SerTour» / О.Г. Череп. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2013. – 63 с.

78. Черкаська Н.В. Щодо умов здійснення сільського туризму в Україні / Н.В. Черкаська, О.І. Шейкін // Форум права. – 2012. – №3. – С. 808-813.

79. Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму : підручник / Ф. Ф. Шандор, М. П. Кляп. – К. : Знання, 2013. – 334 с.

80. Шимечко Г.І. Агротуризм як напрям підприємництва: теорія і практика: монографія / Т.І. Шимечко, Г.В. Черевко. – Львів: Ліґа-Прес, 2009. – 206 с.

81. Якименко С.І. Кластери зеленого туризму [Електронний ресурс] / С.І. Якименко. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2012-2/doc/1/18.pdf>.